

Tragosoma depsarium

raggbock

Skalbaggar

SÅRBAR (VU)
B2ab(iii,iv)

Klass Insecta (egentliga insekter), Ordning *Coleoptera* (skalbaggar), Familj *Cerambycidae* (långhorningar), *Tragosoma depsarium* (Linnaeus, 1767). Syn. *Tragosoma depsarius* (Linnaeus, 1767).

Beskrivning. Den fullbildade skalbaggen är mörkbrun och svagt glänsande. Den är 20–30 mm lång och försedd med kraftiga antenner som är längre än halva kroppen. Arten har stora ögon och tydlig behåring på främst huvudet och den smala halsskölden, som är försedd med en tagg på vardera sidan. Täckvingarna är breda och parallellsidiga.

Utbredning och status. Utbredd från Småland till Pite lappmark. Utbredningen är fragmenterad och många av de kända populationerna är mycket individsvaga. Närmast i Norge, Finland och Baltikum. Världsubredningen sträcker sig från Syd- och Mellaneuropas bergstrakter österut genom Sibirien till östra Ryssland.

Ekologi. Larvutvecklingen sker i äldre, ofta helt barkfallna, liggande barrträdsstammar med hård, silvergrå ytved. Så gott som uteslutande påträffad i gamla tallågor, endast sällan i gran. Nära individrika populationer har angrepp hittats även i avverkningsstubbar av gran och tall. Grov ved föredras, och kolonisering sker sällan i ved under 15–20 cm. Stammarna bör ha en viss markkontakt så att en viss fuktighet bibehålls i veden, men får ej vara för fuktig eller starkt rötad vid äggläggningstillfället. Det bör även finnas en utpräglad kärna i stammens centrum med friskt doftande, rödaktig ved. De första äggen läggs i cirka fem till tio år gammalt virke. Upprepad äggläggning kan sedan fortgå under många decennier förutsatt att lågan har långsamvuxen ved och att solbelysning bibehålls. Pågående gnag har konstaterats i c:a hundraårigt tallvirke. I frodvuxet tallvirke (och i gran) kan bara generation utvecklas, eftersom denna ved rötter betydligt snabbare. Ibland utnyttjas bearbetat virke. Spänger över myrar och virke i gamla flotrännor kan hysa gnag av raggbock. Skogsbränder gynnar arten på flera sätt; dels blir skogen glesare och befintlig död ved svärtas och solexponeras, dels utgör branddödade tallar lämplig ved när de väl fallit. Äggen deponeras av honan långt in i springor i veden. Larverna gnager stora gångar ända in i kärnveden. Gångarna är fyllda av upp till 12–13 mm långa, grova gnagspånor. De stora, ovala kläckhålen avslöjar ofta vilka stammar som är koloniserade. Inte sällan försvinner dock kläckhålen snart genom att hackspettar, främst spillkråka, hackar bort den yttre veden i sitt sök efter larver. Larvutvecklingen varar minst fyra år och förpuppningen sker i en lång kokongliknande puppkammare. Denna går ofta in i kärnveden och är omgiven av ekskrementer blandade med vedspånor. Förpuppningen sker främst från midsommar till mitten av juli och de första fullbildade raggbockarna kläcks från början av juli fram till början av augusti (något tidigare i södra Sverige). Arten är nattaktiv och en god flygare.

Hot. Raggbocken har framförallt missgynnats av att skogen blivit yngre och tätare. Äldre grova och samtidigt långsamvuxna träd blir allt ovanligare. Pga. aktiv skogskötsel och effektiv brandbekämpning är den skötta skogen för skuggig för att hysa arten. Även i skyddad skog missgynnas arten kraftigt av en ofta minst sekellång frånvaro av brand, och en därmed fortsatt naturlig succession mot allt tätare skog. Endast i naturligt mer öppen skog kan arten finnas mer konstant idag, främst i hållmarker och mer sällan i sandtallskog eller myr-skogsmosaiker. Den långsamma trädillväxten i dessa miljöer, samt ett tidigare och fortsatt uttag av grovt tallvirke, gör att dessa miljöer endast kan hysa individfattiga (och därmed utdöendebenägnade) populationer. Arten gynnas ofta tillfälligt av slutavverkning genom att solexponerad tallved då skapas medvetet eller omedvetet. Tyvärr är dock viljan att spara grov tallved låg pga. det stora ekonomiska värdet. Exempelvis är det långt ifrån säkert att gamla tallar som lämnats i samband med slutavverkningar får ligga kvar efter att de blåst omkull, trots att de ursprungligen sparats som naturvårdsträd. Ett

möjligt hot är maskinell markberedning efter slutavverkning som skadar äldre tallved som troligen annars kunnat utnyttjas som utvecklingsved.

Åtgärder. I skyddad tallskog bör restaurering till en glesare skog eftersträvas. Naturvårdsbränning är i detta sammanhang mycket gynnsamt, men även selektiv avverkning kan användas. För att raggbocken skall överleva i kulturskogen behövs generellt att mer tallvirke sparas i samband med slutavverkningar, och även efter att tallar blåst ned. Detta är särskilt viktigt i kantzoner mot mer öppen mark tex. invid hållmarksimpediment. I samband med avverkning och markberedning bör man undvika att köra sönder äldre tallvindfällan. Naturligt brunnen tallskog nära lokaler med raggbock bör skyddas. Naturvårdsbränning i skogsbruket bör om möjligt förläggas nära lokaler med raggbock. På lokaler där arten i dagsläget är missgynnad pga. beskuggning eller vedbrist kan röjning och tillförsel av tallvirke gynna arten.

Litteratur

- Baranowski, R. 1975. Några bidrag till kännedomen om coleopterfaunan vid nedre Dalälven 1. Ent. Tidskr. 96: 114.
- Bily, S. & Mehl, O. 1989. Longhorn Beetles (*Coleoptera, Cerambycidae*) of Fennoscandia and Denmark. Fauna Ent. Scand. 22: 32.
- Ehnström, B. & Axelsson, R. 2002. Insektsnag i bark och ved. ArtDatabanken, Uppsala.
- Leiler, T.-E. 1961. Anteckningar on svenska coleopterers utbredning och levnadssätt. Opusc. Ent. 26: 205.
- Lundblad, O. 1949. Några faunistiska coleopternotiser av C. J. Schönherr. Ent. Tidskr. 70: 152.
- Palm, T. 1951. Biologiska studier över *Tragosoma deparium* L. i sydöstra Jämtland (Col. *Cerambycidae*). Opusc. Ent. 16: 55–64.
- Wikars, L.-O. 2003. Raggbocken (*Tragosoma deparium*) gynnas tillfälligt av hyggen men behöver gammelskogen. Entomol. Tidskr. 124: 1-12.